

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, доцента

СОПІВНИК ІРИНИ ВІТАЛІЇВНИ про дисертацію

ЛУШПАЙ ТЕТЯНИ ІВАНІВНИ на тему

«ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ

ВИХОВАННЯ ОСНОВ ПАТРІОТИЗМУ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

(КІНЕЦЬ ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТТЯ)»,

що подана на здобуття ступеня доктора філософії

(галузь знань 01 Освіта/Педагогіка,

спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки)

1. Актуальність теми дослідження та її зв'язок із науковими програмами. Актуальність теми дисертаційного дослідження з проблеми виховання патріотизму в старших дошкільників зумовлена низкою чинників, серед яких: вимоги суспільства до виховання патріотично орієнтованих громадян; необхідність формування патріотизму у дітей, яка базується на національно-патріотичних цінностях; наявність значного виховного потенціалу, закладеного у змісті діяльності закладів дошкільної освіти. Зважаючи на викладене, тема дисертаційного дослідження Лушпай Тетяни Іванівни «Організаційно-педагогічні умови виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ століття)» є актуальною. Його виконано відповідно до наукової роботи кафедри дошкільної освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського «Теоретико-методичні засади формування готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в новій українській школі», (січень 2019-грудень 2021 рр., державний реєстраційний номер 0119U000596), що підсилює значущість та актуальність теми для сьогодення.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації.

Аналіз тексту дисертації та змісту публікацій Т. І. Лушпай дають підстави для висновку про наукову обґрунтованість і достовірність отриманих результатів, а також про те, що здобувачка на належному рівні володіє теорією проблеми і методами її дослідження.

Наукову цінність дисертаційного дослідження Т. І. Лушпай становлять системно й цілісно досліджені організаційно-педагогічні умови виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України в кінці ХХ – на початку ХХІ століття.

Ретельне вивчення наукової літератури (143 найменування) дало змогу здобувачці достатньо переконливо висвітлити: організаційно-педагогічні умови виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ століття); спроектувати перспективи розвитку системи виховання основ патріотизму старших дошкільників в умовах інноваційного освітнього простору нової української школи та з метою підвищення рівня ефективності зазначеного процесу запропоновано розроблену експериментальну педагогічну модель.

Не викликає заперечень обґрунтованість наукових положень і висновків дисертаційного дослідження, які опираються на новітні досягнення в галузі історії та педагогіки, теорії і методики виховання, положення наукових підходів до патріотичного виховання. Серед обраних дисертанткою методів наукового дослідження найбільш продуктивними, на наш погляд, були: аналіз, синтез, індукція і дедукція історико-педагогічного досвіду, порівняння для визначення спільного й відмінного в організаційно-педагогічних умовах виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти в кінці ХХ та на початку ХХІ століття, систематизація законодавчих і нормативно-правових документів, узагальнення – для формулювання висновків; історико-генетичний – для проведення структуризації історико-педагогічних джерел; конструктивно-генетичний – з метою здійснення періодизації розвитку патріотичного виховання в Україні на досліджуваному часовому відрізку, історико-структурний – для визначення логіки дослідження, зокрема його етапів і виявлення організаційних і процесуально-змістових особливостей на кожному з них, термінологічний аналіз спеціальної літератури для конкретизації ключових понять відповідно до предмета дослідження; пошуково-бібліографічний – для одержання інформації, систематизації наукової літератури з історіографії та джерельної бази дослідження; історико-типологічний – для з'ясування чинників, тенденцій та особливостей організації процесу виховання основ патріотизму у старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України в кінці ХХ та на початку ХХІ століття; системно-історичний – для аналізу суспільно-історичних і соціально-педагогічних передумов виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України в кінці ХХ – на початку ХХІ століття.

Наукові положення дисертації впроваджені в освітній процес фахової підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти Вінницького державного педагогічного університету Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, Волинського національного університету імені Лесі Українки, Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського, що підтверджують відповідні документи.

Апробація результатів наукового дослідження Т. І. Лушпай є також достатньою та підтверджується достатньою кількістю публікацій у вітчизняних і зарубіжних наукових виданнях (13 найменувань) та участю здобувачки в науково-практичних заходах різного рівня.

3. Наукова новизна і достовірність наукових положень дисертації полягає в тому, що:

уперше системно й цілісно досліджено організаційно-педагогічні умови виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України в кінці ХХ – на початку ХХІ століття; розроблено періодизацію трансформації змісту педагогічних ідей виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України в кінці ХХ – на початку ХХІ століття у хронологічній послідовності; здійснено аналіз суспільно-політичних та соціально-педагогічних передумов патріотичного виховання старших дошкільників упродовж досліджуваного періоду; розроблено та обґрунтовано організаційно-педагогічні умови виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ століття), зокрема концептуальне та нормативно-правове визначення змісту та

очікуваних результатів виховання основ патріотизму старших дошкільників; забезпечення варіативності форм, методів, прийомів виховання основ патріотизму дітей старшого дошкільного віку у закладах дошкільної освіти України в досліджуваний період; оновлення змісту підвищення професійної компетентності вихователя закладу дошкільної освіти відповідно до нормативних вимог організації виховного процесу в досліджуваний період; здійснено проєктування перспективи розвитку системи виховання основ патріотизму старших дошкільників в умовах інноваційного освітнього простору нової української школи та з метою підвищення рівня ефективності зазначеного процесу запропоновано розроблену експериментальну педагогічну модель; введено до наукового обігу архівні матеріали Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ф. 166, оп. 17, спр. 122; оп. 17, спр. 78).

У процесі дослідження здобувачкою уточнено та обґрунтовано зміст ключових понять дослідження: «організаційно-педагогічні умови», «патріотизм», «патріотичне виховання», «виховання основ патріотизму старших дошкільників» «патріотична вихованість старших дошкільників».

Подальшого розвитку набули: історіографія проблеми дослідження, теорія загальної та дошкільної педагогіки, зокрема: теорія та практика виховання основ патріотизму старших дошкільників; структура, зміст, методи і форми виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України в досліджуваний період.

4. Значення одержаних результатів для науки і практичного використання. Дисертаційне дослідження Т. І. Лушпай має наукову і практичну значущість, зумовлену тим, що одержані результати є достатньо обґрунтованими, успішно апробованими та впровадженими.

Значення для науки і практики одержаних авторкою результатів полягає в розробленні й упровадженні спецкурсу «Організаційно-педагогічні умови виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ століття)» та впровадженні його змісту у процес професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Слід наголосити, що рецензована праця сприяє виявленню шляхів вирішення важливої для педагогічної науки дослідницької проблеми, що стосується виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України.

5. Повнота викладу основних результатів дисертації в публікаціях здобувача. Результати дослідження висвітлено в 13 публікаціях автора (10 – одноосібні), з яких 6 відображають основні наукові результати дисертації (зокрема, 6 публікацій у наукових фахових виданнях, 7 – апробаційного характеру). Отже, дотримано вимоги наказу Міністерства освіти і науки № 1112 від 17.10.2012 р. щодо опублікування результатів дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

6. Характеристика структури та змісту дисертації. Структура дисертації охоплює анотації українською й англійською мовами, вступ, два розділи, пов'язані послідовністю викладу і внутрішньою логікою, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел, додатки. Зміст дисертації

достатньою мірою розкриває її ключові аспекти та відповідає меті дослідження і поставленим завданням.

Науковий апарат виконаної роботи коректно визначений. Об'єкт, предмет, мета дослідження, зазначені у вступі, відповідають темі. Також у цій частині дисертації висвітлено наукову новизну, практичне значення, подано відомості про апробацію й упровадження результатів дослідження, особистий внесок здобувачки, структуру та обсяг дисертації. Зазначений комплекс методів дослідження та обґрунтовано хронологічні межі дослідження.

У першому розділі – «Теоретичні засади виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України (кінець ХІХ – початок ХХІ століття)» – представлена історіографія проблеми та джерельна база дослідження, зокрема здійснено аналіз 5 груп джерел. До першої групи віднесено: нормативно-правові документи загальнодержавного рівня, що регламентують діяльність закладів дошкільної освіти та розвиток теорії і практики виховання основ патріотизму з 1991 по 2019 рр. До другої групи джерел віднесено архівні матеріали та документи, в основі яких лежать організаційні засади функціонування дошкільних навчальних закладів, методи і форми патріотичного виховання в певний період. До третьої групи належать нарративні джерела. Інтерпретаційні джерела: монографії, дисертації, автореферати дисертацій, наукові праці українських і зарубіжних учених, довідкова література склали четверту групу історіографії. До п'ятої групи увійшли джерела з Інтернет ресурсів, у яких представлено законодавчу та нормативну базу; сучасні матеріали про розвиток патріотичного виховання в Україні, збірники матеріалів всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференцій, практичний досвід діяльності ЗДО з патріотичного виховання дошкільників, зокрема здійснено вивчення змісту патріотичного виховання на веб сайтах закладів дошкільної освіти різних регіонів України та зокрема міста Миколаєва (параграф 1.1). Сумлінне опрацювання достатньої джерельної бази дало змогу об'єктивно репрезентувати історіографію проблеми виховання основ патріотизму в старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України у 1991–2019 рр.

Аналіз різних точок зору дослідників щодо інтерпретації базових понять дослідження сприяв визначенню здобувачкою «виховання основ патріотизму дітей старшого дошкільного віку» як організованого і цілеспрямованого процесу засвоєння особистістю дитини національних цінностей і культурних норм, формування національної та громадянської свідомості і самосвідомості, патріотичних переконань і дій в інтересах народу і країни, підготовка до захисту Батьківщини (параграф 1.2).

У змісті першого розділу привертає увагу акцентування дослідницького пошуку на висвітлені суспільно-історичних та соціально-педагогічних передумов виховання основ патріотизму старших дошкільників у досліджуваний період (параграф 1.3).

У другому розділі – «Організаційно-педагогічні умови виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України (кінець ХІХ – початок ХХІ століття)» – обґрунтовано організаційно-педагогічні умови базового патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку в закладах дошкільної освіти наприкінці ХХ - на початку ХХІ століття, зокрема:

концептуальне та нормативно-правове визначення змісту та очікуваних результатів базового патріотичного виховання дітей дошкільного віку; забезпечення урізноманітнення форм, методів і прийомів базового патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку в закладах дошкільної освіти в досліджуваній період; оновлення змісту підвищення кваліфікації вихователів закладів дошкільної освіти впродовж досліджуваного періоду відповідно до законодавчих вимог до організації освітнього процесу.

Позитивним є те, що здобувачка при висвітленні форм, методів і прийомів патріотичного виховання у досліджуваній період враховує особливості дітей старшого дошкільного віку та специфіку діяльності закладів дошкільної освіти (параграф 2.2).

Висновки до розділів та загальні висновки в цілому відображають зміст та результати наукового пошуку, узгоджуються із завданнями дослідження, є логічними та аргументованими.

Аналіз змісту дисертації дає підстави для висновку про те, що поставлені завдання розв'язано, гіпотезу підтверджено, мету наукового пошуку загалом досягнуто.

7. Відповідність дисертації встановленим вимогам та дані про відсутність порушень академічної доброчесності. Загалом дисертаційна робота Лушпай Тетяни Іванівни «Організаційно-педагогічні умови виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ століття)» є цілісною, самостійною, завершеною роботою на правах рукопису, яку виконано на актуальну тему з використанням наукових методів дослідження.

Робота характеризується чіткістю змісту, містить науково обґрунтовані науково-теоретичні результати, які мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення, свідчать про особистий внесок здобувачки та достатньо повно представлені у наукових працях.

Широке використання авторкою наукових джерел у тексті дисертації дозволяє зробити висновок як про відсутність плагіату у дослідженні, так і про відсутність порушення принципів академічної доброчесності.

8. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Попри загальну позитивну оцінку дисертації Лушпай Тетяни Іванівни вважаємо за необхідне висловити окремі зауваження і побажання:

1) У своєму дослідженні Т. Лушпай зазначає, що нею визначено наукові підходи методології історико-педагогічного дослідження, зокрема праксеологічний, про який авторка згадує на стор. 37. Водночас не окреслено, яким чином застосовувався цей підхід у дослідженні?

2) Визначаючи наукові підходи методології історико-педагогічного дослідження, дисертантка пише, що парадигмальний передбачав з'ясування генезису, трансформації досягнень і прогалин, логіки, умов і тенденцій, напрямів, закономірностей та альтернатив розвитку досліджуваного предмета. У дисертації визначено тенденції (стор. 57), водночас закономірності розвитку досліджуваного предмета не прописано.

3) З-поміж дослідницьких методів авторкою визначено, зокрема: історико-типологічний, що застосовувався для з'ясування чинників, тенденцій та особливостей організації процесу виховання основ патріотизму у старших

дошкільників у закладах дошкільної освіти України в кінці ХХ та на початку ХХІ століття. На стор. 118 Т. Лушпай пише, цитую: «Розглянемо основні чинники формування державою змісту виховання основ патріотизму дітей старшого дошкільного віку у період з 1991 року по 2000 рік». Водночас авторка аналізує законодавчі документи, програми для ЗДО, БКДО, посібники. Які ж чинники було визначено?

4) Аналізуючи п. 1.1 Історіографія проблеми та джерельна база дослідження, зауважимо, що подекуди в дисертації аспект історіографічності превалює над науковим аналізом праць учених та авторів. Бажано також дотримуватися хронології, на стор. 39-40 спочатку висвітлено позицію С. Русової, В. Сухомлинського, а потім К. Ушинського. Крім того, зважаючи на досліджуваний період, виникає запитання: з якою метою авторка аналізувала праці класиків педагогіки?

5) У п. 2.2. Зміст, форми, методи виховання основ патріотизму старших дошкільників України в досліджуваний період подекуди порушена логіка викладу матеріалу: аналіз програм, дисертаційних досліджень, знову аналіз програм (стор. 140-146).

6) Не досить зрозуміло, чому автор заявляє, що «Перспектива реалізації змісту освіти, виховання та розвитку дітей старшого дошкільного віку (5-6 років) реалізується за Освітньою програмою «Впевнений старт» (стор. 158), адже МОН України затверджені й інші програми, за якими працюють заклади дошкільної освіти.

Висловлені зауваження не знижують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження Лушпай Т. І. і можуть бути приводом для наукової дискусії.

9. Загальний висновок. Аналіз дисертації, анотацій та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що робота Лушпай Т. І. «Організаційно-педагогічні умови виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ століття)» відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. (зі змінами), а її автор Лушпай Тетяна Іванівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, доцент
завідувач кафедри соціальної роботи та реабілітації
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Ірина СОПІВНИК

